

Ilze Krišlauka

Par bārdū

Rīta

Pieturā neviena nav. Talsu autobuss, grantsceļa drebināts, traucas tai garām, kad šoferim aiz muguras atskan enerģiska balss:

— Šoferīt, vai šeit ir „Cīņa”? Apturiet, lūdzu! — viņa stingri raugās sīciņa tumšmate, rokās turot nelielu koferi un rokassomiņu.

— Ko uzreiz neteic, ka tev šiten vajg! — šoferis īgni noburkšķ un strauji nobremzējis, vedina meiteni izkāpt.

Rīta viegli izlec no augusta saules piekarsētā autobusa un uzelpo. Noliek koferīti ceļmalas zālājā, sakārto kuplās kleitas ieloces un uzmanīgi paraugās apkārt. Kolhoza kantora ēku nav grūti pamanīt. No turienes skan skaļa sodīšanās.

— Ak, tu spicpakauss! Ak, tu āmurgalv, ko tu te stāv un balin sāv skelet saule! — ugunīgi ruds, zilacains puisis stostē zem pabalējuša uzraksta „Slava darba pirmrindniekiem!” atslējušos stāvu. No sarkanmata pelēkās, svelmainai dienai nepiemērotās žaketes piedurknes atplīsusi stērbele vējo līdzī plašos žestos vēzētām rokām. Tikmēr sporta krekļā un vecās flaneļa ūzās tērptais „āmurgalva” blenž savu nodriskāto sandaļu purngalos. „Ir nu gan sagaidīšana!” Rītai gribas mukt atpakaļ uz dārzkopības skolu un pēc tam vēl tālāk, uz mājām Abrenes pusē. Rudmata apsarkušās acis pievēršas meitenei.

— Tu laikam i jaunais agronomi! Es i Jāns, — sveicienam pastiepjas bāla plauksta, — iet tik iekša. Kā Antons saslīm, nav kas dārbs izrikte. Ja kas, meklē māt, es te vis zin, — puisis iedunkā „āmurgalvu” un abi aizkopjas veikala virzienā.

Meitene piesardzīgi paver kantora durvis. Gaitenī viņa uzgrūžas slaidam vīrietim ar iesirmiņiem deniņiem.

— Ak ta jūs i Rit! Mārtiņš Smilgains. Priekšdetājs. Jūs viet būs šiten, — viņš nopēta atnācēju un ievē nelielā kabinetā ar cieši sastumtiem rakstāmgaldiņiem, — pagaid, es tūlīc būs apakļam. Te i Anton papīr, paskatas, ko viš i sadarijs.

Meitene pārcilā uz galda atstātās mapes. Brigāžu plāni, sējas kalendāri, ražas novākšanas grafiki. Te nu tā ir - viņas lielā dzīve.

Noklaudz durvis, Smilgains ir atgriezies. — Nāk nu šu, ierādis dzīvošan. Šodien jau pie dārbs neliks, — vīrietis satvē Rītas koferīti un, palūdzis meiteni sekot, dodas pāri pagalmam uz kokos noslēptu namiņu. Pretīm iznāk sirma sieviete, ar kuru Smilgains iepazīstina kā ar mājās saimnieci.

— Tāv istab i augša. Elg parādis. Ta jau jūs ābs tiks gala. Un neskumst, pie mums i lāb. I dējs notiek, i puis kā bīlds. Rīt no rīt ta nāk uz kantor, sariktes papīrs un sāks strādat, — Smilgains paspiež meitenes roku un prom ir.

Elga vedina viņu iekštelpās. Smaržo pēc nupat ceptas ābolmaizes. Augšstāvā sieviete paver durvis uz mazītiņu kambarīti, kurā tik vien vietas kā nelielai gultai un rakstāmgaldam. Uz platās palodzes zaļganā māla vāzē gozējās milzīga saulespuķe.

Ciema gaiļi sacel brēku līdz ar pirmajiem gaismas stariem. Rita pošas dienai. Notiesā Elgas ceptās plātsmaizes gabalu un iet uz kantori. Atdod Smilgainim dokumentus, gaida tālākās norādes. Nelielās plaukstas atkal un atkal pieglaūž svārku ieloces, piekārtu neklausīgu matu šķipsnu.

— Ak ta izcilniec, ko? Tāds kadrs mums vēl nav bijis, — Smilgainis mulsi pēta absolventes diplomu. — Trak jau sanāc, vecais Antons nolikas uz gult, palik bez agronom, fiks vaidzēj ko vieta. Zaļš jau jūs i, bet gan pa visem tiks gala, — viņš pieceļas un aicina sev līdzi.

Mehāniskajās darbnīcās vīri gaida rīkojumus dienas darbos un piesardzīgi uzlūko smalko skuķēnu, kura augumā sniedzas priekšsēdētājam līdz padusei. Tas tik būs joks, kad šitā knīpa sāks izrīkot mehanizatorus, no kuriem daudzi frontē rūdīti un pašu nelabo redzējuši! Tikmēr Rita ļauj Smilgainim nosaukt viņas vārdu, pieiet katram klāt un stingrā rokasspiedienā sniedz šauru, sastrādātu plaukstu.

— Žanis... Valdis... Imants....— viņi sveicinās un rauga saprast, kāda būs jaunā priekšniece. No bērnišķīgi apaļās sejiņas veras pelēkas, mierīgas acis, kas izvērtē katru padoto. — ... Kārlis... — zem cirtainu, tumšu matu kodaļas atviz nebēdnīgs smaids.

Kārlis? Kārlēns! Tik tiešām, viņas kursa biedrs no dārzkopības skolas, atgriezies no armijas un sācis strādāt dzimtajā ciemā. Rita priecājas no sirds un valdās, lai nekristu Kažīņam ap kaklu.

Roberts

Ir aprīlis un sējas darbi rit pilnā sparā. Roberts noliek pagalma malā jauno traktoru un pieiet pie akas. Nomazgājis rokas, viņš noskalo seju un kārtīgi notīra zābakus, pirms doties iekšā pie tēva mammas.

— Puik, kur vandes rinķi, nāk nu ēd! Viss jau adziss! Roku sataisij rušrāceņš a pien šļurbstiņ. Pa dziļjūr ņemdames galig vāš palics! — vecmamma, dūres sānos iespiedusi, pikti raugās Robertā. Tādas saimnieces gatavoto pamēģini neēst, ne velti ciemā viņu zina kā nešpetnu sievu. Un ej nu iestāsti, ka uz lauka aizstrādājies, tāpēc pusdienās ieradies vēlāk. Vecmamma pielūko, lai puika pieliek šķīvi ar kaudzi, vēl brīdi paburkšķ, tad paņem graudu vāceli un nozūd sētaspusē. Viņas sodīšanās attālinās, sajaucas ar radio balsi blakusistabā:

„.....kā ziņo kolhoza komjaunatnes pirmorganizācijas sekretārs biedrs Feldmanis, dziļjūras zvejas tralera VZT – 4555 komjauniešu brigāde nozvejas plānu ir pārpildījusi par

216%. „Turpmāk mēs strādāsim vēl ražīgāk. Esam dziļi saviļņoti par mūsu valsts dižo sasniegumu, par mūsu izcilā biedra Gagarina lidojumu kosmosā. Atsaucoties šim notikumam, arī mēs esam gatavi uzņemties paaugstinātas saistības,, sola biedrs Feldmanis.”

Roberts atstumj pusdienu šķīvi, pieceļas un izslēdz radio. Par jūru puisis cenšas nedomāt. Ilgā prombūtne un šaurā sadzīvošana nav viņa nebēdnīgajam raksturam domāta, tomēr neliela smeldze, dzirdot par bijušajiem kolēģiem, ir. Robis noslēpj zem naģenes kuplo, gaišo matu vilni un iziet „Muižnieku” pagalmā, kur mājas bērneļi aplipuši ap viņa traktoru.

— Robi, Robi, mēs brauks uz kosmos! — Zigis, uzmaucis galvā aprūsējušu katliņu, ir pats Jurijs Gagarins, kurš cītīgi turas pie vadības iekārtas un drebinās, pārvarot gaisa bedres. Mazais Andrītis lepni raugās brālī, kuram pietiek drosmes pieskarties Robertsonkuļa traktora kloķiem. Meitenes, plivinot mutautiņus, sveic kosmonautus un gaida viņus atgriežamies uz planētas Zeme. Labsirdīgi iztrenkājies visuma iekarotājus, Roberts iekāpj kosmosa kuģī un, skaļas klaigāšanas pavadīts, lido uz netālo kolhoza centru. Iegriezis traktoru Anužu krustojumā, viņš redz no Tingeres puses tuvojošos jātnieci. Zirdziņā viņš sazmē kolhoza ķēvīti Raķeti, bet figūra tās mugurā šķiet sveša. Lempīgas bikses, bezformīga vējjaka un gumijas zābaki. Vien viegls, punktotš lakatiņš, no kura laukā spraucas tumšu matu šķipsnas, liecina, ka tas nav pusauga puika. Tikai tad, kad jātniece apstājas pie kolhoza kantora, Roberts atpazīst glīto, sprigano agronomi, kura sāka šeit strādāt pērnvasar, kamēr viņš Džordža sēklī zvejoja un vēroja Bostonas piekrastes ugunis.

Pie ziņojumu dēļa puisis pamana afišu. Skatiens apstājas pie rūpīgi izzīmētiem burtiem: „...pārskata sapulci vada komjaunatnes pirmorganizācijas sekretāre Rīta Alvatere”. Zaļganbrūnajās acīs iemirdz dzintarainas dzirkstelītes. Roberts jau zina, kur atradīsies parīt vakarā. Roberts arī ir komjaunietis.

Piektdienā viņš darbus pabeidz agrāk un pošas uz sapulci. Aiztriecis prom mazās māsas un turpat istabā nomazgājies, Robis pieiet pie skapja. Rūtoto kreklu vai balto? Naģeni vai platmali? Par mēteli viss skaidrs, tas viņam tikai viens, par jūrnieka algu pašā Rīgā pirktš. Visbeidzot viņš paliek rūtainā kreklā, ar atpogātu augšējo podziņu. Gan jau paspēs uzvilkt arī balto, gan jau paspēs.

Ir jau pāri deviņiem, kad Rīta atklāj sapulci. Kārlis palūdz vārdu, lai izteiktu apbrīnu par biedra Gagarina izcilo veikumu, un rosina arī pašiem paplašināt varēšanas robežas. Piemēram, palīdzēt saimniecības darbos vecajiem cilvēkiem. Rīta priecīgi veras Kārlī, bet Robis sapīkst. „Ak tu zaptiņš tāds! Timuriets atradies!”. Bet arī viņš nepaliek malā. No rajona saņemts rīkojums sarīkot mītiņu, lai nosodītu ASV agresiju Kubā. Afīšas sagatavos Maiga, bet Roberts piesakās brīvajā laikā apziņot attālāko māju iedzīvotājus, ka ierašanās obligāta.

Rīta atkal runā, bet Roberts vēro meiteni. Tik trausla, sīciņa, iemīļojama. Tovakar ceļu līdz „Muižniekiem” viņš mēro ar līkumu. Mājas jezgu gribas uz brīdi atlikt. Tad Roberts dod

sev dīvaināko solījumu mūžā. Viņš apņemas audzēt bārdu līdz brīdim, kad varēs Ritiņu saukt par savu meiteni. Bet bārda viņam nepiestāv.

Rita

Rita apsedlo ķēvīti un dodas dienas apgaitā. Maija saule silda vaigus un degungalu. Viņa nosien lakatiņu, ieloka to bikšu kabatā un ļauj siltajam vējam pūst tumšajos, spožajos matos. Palaidusi Raķeti rikšos, viņa izjāj cauri Lubes mežam un apstājas upmalas tīrumos. Jau pavisam drīz tur augs bietes un kāļi.

Vīru trijotne, sabraukusi traktoros lauka malā, uzvelk pa dūmam. Ritai šķiet, ka viņa redz no rokas rokā ceļojošu alus pudeli.

— Kas par svētkiem? — meitene jautā.

— Laumutiņam dzimšandien! — viens atbild, otrs klusi iesmejas, un abi nozūd savos traktoros. Tik Robis, atspiedies pret koku, mirkšķina zaļganbrūnās acis un nekust ne no vietas.

— Nāks a māt uz kino? — viņš nevērīgi paberzē bārdu un atglauž matu cekulu.

Un Rita nesaka nē.

Tovakar Sasmakas klubā rāda filmu par grāfu Monte Kristo. Sešus kilometrus līdz kaimiņu pilsētiņai viņi ripina ar Roberta veco velosipēdu. Pie kluba grozās arī Kārlēns. Viņš nopērk biļeti blakus krēslā. Filmas tumšākajā brīdī Kārlis satver Ritas roku. Roberts otrā pusē dara tāpat. Un Rita no filmas atceras tikai to, ka galvenajā lomā bija Žans Marē.

Kad pāris dienas vēlāk viņa ieiet kolhoza kantorī, rēķinvede Zenta vicina avīzi un sauc:

— Ritiņ, nāc paskatas, roku Robčiks „karodziņa” tics. Vēl ne pārs mēnešs nav nostrādājis, bet jau bild pa puslap!

Rita paņem „Padomju Karogu”. Jā, no atvērtās lapas raugās Roberts. Mehанизators. Komjaunietis. Un tik glīts no vaiga! Tik tā bārda jancīgi izskatās. Kam Robim tā?

Zenta redz, ka Rita mazliet piesarkst

— Turies meit tālak no vīņ, tāds loders un brunč mednieks vien i, nodaris vel pār. Tāds pats ka tēs! Un kas ta Kažam vains?

Rita zina, ka Roberts ir nenopietns, viņa zina, ka viņam vējš galvā un alus iet pie dūšas. Un tomēr, kur Roberts, tur dzīvība un prieks. Tik nevar saprast, vai viņš pievelk prieku vai prieks viņu.

Roberts

Sestdienā Roberts kāpj autobusā un brauc uz Talsiem. Nopērk jaunas kurpes un aiziet pie friziera. Bārdu gan viņš neļauj aiztikt. Vēl nē. Pie universālveikala durvīm satiek Kārlī. Kaža, aizņemies kolhoza auto, nopircis gultu, ved to mājup. Turpat kravas kastē laistās spožs velosipēds ar sarkanām riepām. — Tas mūs agronomiņam, paprasij, lai atved, — Kārlis smeļ. Roberts neko nejautā, tikai paberzē zodu.

Nākamajā rītā viņš ierauga Ritu minam divriteņa pedāļus. Sīkais augums piepūlē sasprindzis, bet acīs lēkā bērnišķīgs prieks. Kārlis stāv ar stellatslēgu rokā, nupat pieregulējis stūres augstumu, un lepni smaida.

Piedod Kažiņ, bet viņa būs mana.

Rita

Rita atnes no akas ūdeni, noskalojas tāpat aukstā un, atstājusi logu pusvirus, noliek malā segu un palien zem palaga. Jūnijs šogad svelmains. Ir tuvu pusnaktij, kad miegu pārtrauj kņada. Uz istabiņas grīdas izbirst jasmīnu klēpis. No lejas atskan Elgas bāršanās:

— Vells tāds, kur lien! Vai ta nevar pa durīm, kā cilēks! Un noliec treps vieta!

Rita no plānvidus paceļ zīmīti „Čiepiņ, es tevi dikti, dikti mīlu. Tavs Robis”.

Roberts

Gada garākajā dienā vīri sarauj darbus un gādā malku Līgo vakara ugunskuram. Biedri nespēj saprast, kāpēc Roberts izskatās tik citāds, līdz beidzot kāds attopas:

— Robi, tu tak i nodzīns bārd! —